

Міністерство освіти і науки України
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
Кафедра гуманітарних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні кафедри
гуманітарних дисциплін
протокол № 1 від 19.08.2024
зав. каф., доц. Курчаба Т.М.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

для бакалаврів I року навчання
спеціальність:
227 - «Фізична терапія, ерготерапія»

© Труба Р.І., 2024

© Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, 2024

Назва курсу	Історія України
Адреса викладання курсу	м. Львів, вул. Костюшка – 11, ауд._ згідно з розкладом
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Факультет туризму, кафедра гуманітарних дисциплін
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	22 «Охорона здоров'я» 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Викладачі	Труба Руслана Іванівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Дні занять	Згідно з розкладом https://3w.ldufk.edu.ua/index.php/fakultet-pedahohichnoi-osvity-4/22-fterozklad/343-1-kurs-fte-3
Консультації	Щопонеділка, 15:00 – 17.00 в приміщенні кафедри гуманітарних : м. Львів, вул. Костюшка 11, ауд. 206 <i>Онлайн консультації:</i> за попередньою домовленістю hd.kafedra@gmail.com
Інформація про курс	Дисципліна «Історія України» є нормативною дисципліною з спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» (галузь знань – «22 «Охорона здоров'я» для освітньої програми підготовки бакалаврів, яка викладається у 1 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS)
Коротка анотація курсу	Курс розроблено таким чином, щоб надати учасникам необхідні знання для розкриття закономірностей та особливостей політичного, економічного, соціального та культурного розвитку України, її відносин з іншими державами та народами. А також впродовж курсу зроблено акцент на обґрунтуванні цілісної концепції історії української державності в контексті сучасної національної політики України.
Мета та завдання курсу	<ul style="list-style-type: none"> • подати наукову періодизацію історії України, характерні риси основних періодів української історії, їх особливості, визначальні події та явища в кожному з них; • узагальнити досвід національного державотворення, традиції української державності, значення боротьби українського народу за її відродження та збереження; • розкрити історію суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в Україні, основні етапи українського національно-визвольного руху, його конкретний зміст та організаційні форми, визначити місце і роль в українській історії видатних історичних осіб; • показати найважливіші події та явища української історії в контексті світової історії, роль України в системі міжнародних відносин.

	<ul style="list-style-type: none"> спростувати ключові російські міфи про Україну та українську історію. 				
Формат курсу	Очний (<i>offline</i>)				
Очікувані результати навчання	<ul style="list-style-type: none"> оволодіти сучасними методами історичного пізнання, історичним термінологічно-понятійним апаратом; зрозуміти сутність, природу та генезис історичних явищ, вміти здійснювати їх аналіз та узагальнення, з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки історичних подій і процесів; виважено оцінювати роль суб'єктивних і об'єктивних чинників в історичному процесі, подіях і явищах вітчизняної історії; знати основні праці вітчизняних і зарубіжних істориків, присвячених актуальним проблемам історії України; основні періоди історичного розвитку української нації, етапи формування її державності; аргументовано відстоювати свої погляди, брати участь у дискусії з метою пошуку історичної істини; мати громадянську позицію, високу історико-політичну культуру; на основі методів наукового пошуку опанувати новітні історичні концепції; визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, теорії для аналізу й пояснення історичних фактів, явищ, процесів; побудова усних та письмових висловлень про історичні події та явища (есе, доповідь). 				
Обсяг курсу	90 год.: 50 годин аудиторних занять, з них 24 год. лекцій, 26 год. практичних занять та 40 год. самостійної роботи				
Ознаки курсу	Рік викладання 2024-2025	Семестр <i>Перший</i>	<i>Спеціальність</i> 227 - «Фізична терапія, ерготерапія» (галузь знань : 22 «Охорона здоров'я»)	Курс (рік навчання) 1	Нормативний/вибірковий <i>Нормативний</i>
Пререквізити	немає				
Технічне й програмне забезпечення	І. Мультимедійний проектор, комп'ютер				
Навчальні методи та	Передбачено: лекції, презентації самостійно опрацьованого матеріалу,				

техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	дискусії щодо визначених проблем.
Ключові слова	Наратив, історичні концепції, державотворення, нація, революція, особистість в історії.
Теми	<p>Лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ до історії України. Стародавня доба та перші державні утворення на території України. 2. Русь та Галицько-Волинське князівство: зародження державності українського народу. 3. Україна в другій половині XIV – першій половині XVII ст.: литовсько-польська доба. 4. Українська національна революція середини XVII.: формування козацької держави. 5. Україна в другій половині XVII – XVIII ст.: доба Руїни та Гетьманщини. 6. Україна у складі Російської та Австрійської імперії: проблеми колоніальної антиукраїнської політики та національного відродження (кін. XVIII – початок XX ст.). 7. Українська національна революція 1917–1921 рр.: відродження української державності. 8. Україна у міжвоєнний період (1921–1939): утвердження тоталітарного режиму та боротьба за Українську державу 9. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945). 10. УРСР в др.пол.40-х – першій половині 80-х : проблеми суспільно-політичного та економічного розвитку. 11. Україна на шляху до незалежності (сер. 80-х рр. XX ст. – 2024). <p>Практичні заняття:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стародавня доба в історії України. 2. Давньоруська держава та Галицько-Волинська держава в історії України 3. Перший поділ України. Місце і роль українського козацтва та запорозької січі в боротьбі за українську державність. 4. Перша українська національна революція середини XVII. 5. Боротьба за українську державність наприкінці XVII- кінець XVIII ст. 6. Суспільно-політичний рух й національне відродження в Україні наприкінці XVIII – на поч. XX ст. 7. Друга українська національна революція 1917–1921 рр. 8. Україна між Першою та Другою світовими війнами: проблеми політичного та соціально-економічного розвитку й боротьби за національну

	<p>державність.</p> <p>9. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945).</p> <p>10. УРСР в другій половині 40-х – першій половині 80-х: трансформація суспільного розвитку.</p> <p>11. Третя українська національна революція (кін. 80-х рр. ХХст. – 2024).</p>
Підсумковий контроль, форма	Іспит в кінці семестру Комбінований
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <p>Семестрова оцінка студента формується на основі суми балів, які він отримує за роботу впродовж семестру:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Робота на семінарських заняттях (поточний контроль – відповіді та доповнення на семінарських заняттях, слайд-презентації, інформаційні довідки¹) - 39 балів. Проект (за бажанням) – 20 балів. Реферування наукової статті 2X5 балів – 10 балів. 2. Проміжний контроль (написання контрольних робіт) – 12 балів 3. Підсумковий контроль (іспит) – 50 балів. <p>Підсумкова максимальна кількість балів – 100.</p>
Політика курсу	<p>Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).</p> <p>Політика щодо академічної доброчесності: Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв).</p> <p>Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбутись віддалено за погодженням із керівником курсу</p>
Питання екзамену	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Історія України» як наукова дисципліна. 2. Джерела та література курсу «Історія України». 3. Археологічна періодизація стародавньої доби історії України. 4. Трипільська культура в історії України. 5. Перші історичні народи на території України. 6. Грецька колонізація Північного Причорномор'я та Криму у VII

¹ Відповіді та доповнення на семінарських заняттях, слайд-презентації, інформаційні довідки оцінюються від 0-3 бали (0- незадовільно; 1- задовільно; 2- добре; 3-відмінно).

до н.е. - V ст. н.е.

7. Формування східних слов'ян. Їх суспільний устрій, культура, взаємини з іншими народами.
8. Етногенез українського народу. Походження терміну «Україна».
9. Виникнення Давньоруської держави: антський і дулібський союзи племен. Походження терміну «Русь». Норманська та антинорманська теорії.
10. Періодизація Давньоруської держави. Династії Києвичів та Рюриковичів.
11. Суспільний устрій та економіка Русі у IX–XII ст.
12. Хрещення Русі та його історичне значення.
13. Розпад Русі: причини та наслідки.
14. Боротьба Русі з кочівниками (X–XIII ст.).
15. Міжнародні зв'язки Русі.
16. Галицько-Волинське князівство: утворення, розвиток та роль в історії української державності.
17. Перший поділ і загарбання українських земель іноземними державами у XIV–XVI ст. Кревська та Люблінська унії.
18. Українські землі в складі речі Посполитої: політичний статус, соціально-економічний та духовно-культурний розвиток. Брестська унія.
19. Польський, литовський, російський, татарський та єврейський фактори в історії України XIV–XVIII ст.
20. Причини та версії виникнення українського козацтва та його роль в історії України.
21. Військова організація та військове мистецтво українського козацтва.
22. Утворення Запорозької Січі. Військові, господарські та державницькі аспекти її функціонування.
23. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої третини XVII ст.
24. Причини, характер і періодизація Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького.
25. Військові дії у 1648–1653 рр. Зборівський та Білоцерківський мирні договори. Битви під Батогом та Жванцем.
26. Утворення Української козацької держави середини XVII ст., її політичний та адміністративно-територіальний устрій. Зміни в соціально-економічному житті.
27. Переяславська угода та Березневі стаття 1654 р. та їх наслідки для України.
28. Політична ситуація в Україні у 50 – 60-х рр. XVII ст. Віленське перемир'я та Гадяцький договір. Конотопська битва.
29. Поділ України на Правобережну та Лівобережну. Андрусівський договір та Вічний мир.
30. Російсько-українські відносини наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Полтавська битва. Гетьман Іван Мазепа та його роль в історії України
31. Антиукраїнська політика Російської імперії у 1709–1750-х роках. «Конституція» Пилипа Орлика. Перша Малоросійська колегія.

Правління Гетьманського уряду.

32. Україна у др.пол. XVIII ст. Ліквідація російським самодержавством Гетьманщини та Запорозької Січі. Друга Малоросійська колегія.

33. Гайдамацький та опришківський рухи в Україні. Коліївщина.

34. Російсько-турецькі війни др. пол. XVIII – пер. третини XIX ст. й Україна. Азовське, Чорноморське та Кубанське козацтво.

35. Поділи Польщі та їх вплив на черговий перерозподіл українських земель.

36. Політичне становище та соціально-економічний розвиток українських земель в складі Російської імперії наприкінці XVIII – першої половини XIX ст.

37. Політичне становище та соціально-економічний розвиток українських земель в складі Австрійської монархії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

38. Масонський і декабристський рухи в Україні.

39. Національний рух на східноукраїнських землях в першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство.

40. Національний рух на західноукраїнських землях в першій половині XIX ст. «Руська трійця».

41. Європейські демократичні революції 1848 р. й Україна. Основні досягнення українського національного руху.

42. Скасування кріпосного права та панщини на східно- та західноукраїнських землях

43. Громадівський, народницький; москвофільський, народовський рухи в Україні у другій половині XIX ст.

44. Виникнення, програмні документи й діяльність українських політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.

45. Український національний рух в час революції 1905-1907 рр.

46. Створення, програмні документи й діяльність молодіжних військово-спортивних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт».

47. Україна у Першій світовій війні.

48. Створення, бойовий шлях та культурно-освітня діяльність Українських Січових Стрільців.

49. Українська революція 1917-1921 рр.: причини, характер, періодизація

50. Утворення Української Національної Ради та Генерального секретаріату, їх функції та політика (березень-листопад 1917 р.).

51. Універсали Центральної ради та їх роль в розбудові Української держави.

52. Проголошення та спроби встановлення радянської влади більшовиками. Перша війна більшовицької Росії проти Української Народної Республіки (листопад 1917 – січень 1918 рр.).

53. Героїзм і трагедія Крут.

54. Брестський мирний договір УНР з Центральними державами: досягнення і прорахунки.

55. Гетьманський переворот (1918) і проголошення Української монархічної держави.

56. Внутрішня і зовнішня політика Української монархічної держави (1918).

57. Створення Директорії, її прихід до влади, програма та діяльність.
58. Друга війна більшовицької Росії проти УНР (1919-1920 рр.). Утвердження радянської влади в Україні.
59. Перший та Другий зимовий походи армії УНР.
60. Варшавський та Ризький мирний договори, їх суть та наслідки для України.
61. Західно-Українська Народна Республіка: виникнення, внутрішня і зовнішня політика.
62. Польсько-українська війна 1918-1919 рр.: суть, основні етапи та наслідки.
63. Акт злуки УНР та ЗУНР (1919): проблеми соборності України.
64. Причини поразки та уроки Української революції 1917 – 1921 рр.
65. Політична та соціально-економічна програма більшовиків в Україні (1917-1921). Політика «воєнного комунізму».
66. Міжнародне становище України після поразки національної революції 1917-1921 рр. Черговий перерозподіл українських земель іноземними державами.
67. Створення СРСР й входження УРСР до її складу. Політичний статус, соціально-економічні й культурні повноваження республіки.
68. Голод 1921-1923 рр. в УРСР. Нова економічна політика.
69. Політика українізації, її суть та результати.
70. Індустріалізація в УРСР: завдання, досягнення та прорахунки.
71. Колективізація в УРСР: причини, здійснення та наслідки.
72. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні: причини, суть, наслідки.
73. Масові політичні репресії 20 – 30-х рр. ХХ ст. комуністичного тоталітарного режиму в УСРР.
74. Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921-1939): політична й духовно-культурна ситуація, соціально-економічний розвиток.
75. Українська Військова Організація й Організація Українських Націоналістів: створення, програми та діяльність.
76. Карпатська Україна у 1938-1939 рр.: створення та боротьба за незалежність.
77. Пакт Молотова-Ріббентропа і його вплив на розв'язання Другої світової війни.
78. Входження західноукраїнських земель до складу СРСР й УРСР. Особливості політики радянської.
79. Масові репресії радянського режиму на західноукраїнських землях у 1939-1941 рр.
80. Німецько-радянська війна 1941–1945 рр. й Україна. Окупація України нацистською Німеччиною.
81. Німецький окупаційний режим в Україні (1941–1944). Його особливості в різних окупаційних зонах.
82. Діяльність радянського підпілля та партизанський рух в Україні під час війни (1941-1944).
83. Створення та боротьба Української Повстанської Армії (1942–1945).
84. Акт відновлення української державності: 30 червня 1941 р.:

	<p>проголошення та наслідки.</p> <p>85. Українська дивізія «Галичина»: особливості створення й участь у бойових діях.</p> <p>86. Завершальний етап німецько-радянської війни й звільнення України від німецької окупації (1943-1944).</p> <p>87. Наслідки Другої світової війни для України: людські, матеріальні й моральні втрати.</p> <p>88. Особливості процесу відбудови народного господарства України у повоєнні роки (1945-1953).</p> <p>89. Голод 1946-1947 рр. в УРСР: причини та наслідки.</p> <p>90. Повоєнні адміністративно-територіальні зміни в УРСР (1945–1954); Україна в системі міжнародних відносин. Зовнішньополітична діяльність УРСР.</p> <p>91. Суперечливий характер суспільно-політичного життя в УРСР (1945–1956). Боротьба радянського режиму з українським націоналізмом та космополітизмом.</p> <p>92. Особливості радянзації західних областей УРСР (1944–1956). Ліквідація Української греко-католицької церкви. Боротьба радянського режиму з УПА та підпіллям ОУН.</p> <p>93. УРСР в період десталінізації (1956–1964). «Хрущовська відлига».</p> <p>94. УРСР в період неосталінізму та «Брежнєвського застою» (1964–1985).</p> <p>95. Політика русифікації України: суть та наслідки.</p> <p>96. Дисидентський та правозахисний рухи в Україні. Шістдесятники.</p> <p>97. «Горбачовська перебудова» та її вплив на суспільно-політичні та економічні процеси в УРСР.</p> <p>98. Активізація національного руху в Україні: проблеми екології, мови, історії. Створення та діяльність Народного руху України й інших національних інституцій.</p> <p>99. Вибори до Верховної Ради СРСР та УРСР. Демократичний блок й Народна Рада. Декларація про державний суверенітет України (1990).</p> <p>100. Акт проголошення незалежності України (1991). Грудневий (1991) референдум та вибори Президента України.</p> <p>101. Проблеми політичного, соціально-економічного та духовно-культурного розвитку незалежної України (1991–2004).</p> <p>102. «Помаранчева» революція 2004–2005 рр.: причини та результати.</p> <p>103. Українська «революція Гідності» 2013-2014 рр.: причини, хід та результати.</p> <p>104. Російська окупація Криму та спроби захоплення Донбасу.</p> <p>105. Російсько-українська війна – Війна за Життя (2014–2024 рр.): періодизація.</p>
--	---

<p>Навчально-методичне забезпечення</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчальна програма із дисципліни : http://repository.ldufk.edu.ua/ 2. Модульна робоча навчальна програма із дисципліни. http://repository.ldufk.edu.ua/ 3. Комплект текстів лекцій: http://repository.ldufk.edu.ua/ 4. Навчально-методичний посібник до курсу (Полянський О. Історія України: [навч. посіб. для семінарських занять для студ. неіст. спец. ВНЗ]/Олег Полянський, Руслана Труба. – Львів, 2011. – 468с. http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljansky%20O.%2c%20Truba%20R..pdf 5. Полянський О., Труба Р. Історія України : навч.-метод. посіб. / Олег Полянський, Руслана Труба. - Львів : Растр-7, 2021. - 196 с. http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29999
	<ol style="list-style-type: none"> 6. Полянський О. Російсько-українські війни XII–XXI століть: історичний вимір : монографія. - Львів : Растр-М, 2023. – 310 с. https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/35345
<p>Література</p>	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. – К.: Портал, 2021. – 432с. 2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. – К., 2019. – 656 с. http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf 3. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. – Х., 2022. – 512 с. http://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti/ 4. Полянський О. Російсько-українські війни XII–XXI століть: історичний вимір : монографія. - Львів : Растр-М, 2023. – 310 с. https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/35345 5. Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / За заг. ред. М. М.Мудрого. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. - 408 с. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Mudryi_Marian/Chas_narodiv_Istoriia_Ukrainy_XIX_stolittia/ <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Горобець В. Князі і гетьмани усієї Русі. "Через шаблю маєм право". Злети і падіння козацької держави 1648-1783 років. – Х., 2016. – 352 с. – (Історія без цензури) 2. Від Рейхстагу до Івродзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / Заг. ред. Я. Примаченко; Авт. кол.: В. Вятрович, С. Громенко, М. Майоров, І.Патриляк, Я. Примаченко, А. Руккас. – Х., 2017. – 352 с. – (Історія без цензури) 3. Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д.Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. http://resource.history.org.ua/item/0001124 4. Лицарі Дикого Поля. Пługом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А.Домановський, М. Майоров, В.

	<p>Маслійчук, Б. Черкас, О. Шишко; Упоряд. К.Галушко. – Х., 2016. – 352 с. – (Історія без цензури)</p> <p>5. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914-1921 років / Авт. кол.: А. Руккас, М. Ковальчук, А. Папакін, В. Лободаєв. – Х., 2016. – 352 с. – (Історія без цензури)</p> <p>6. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Авт. кол.: К. Галушко, А. Гречило, С. Громенко, Г. Єфіменко, М.Майоров; Упоряд. К. Галушко. – Х., 2016. – 525 с. – (Історія без цензури)</p> <p>7. Поле битви – Україна. Від "володарів степу" до "кіборгів". Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Авт. кол.: Б. Черкас, О. Сокирко, А. Плахонін, Я.Примаченко, М. Відейко, А. Галушка, К. Галушко, С. Громенко, М. Майоров, А.Руккас, Є. Синиця; Упоряд. К. Галушко. – Х., 2016. – 352 с. – (Історія без цензури)</p> <p>8. Плохій С. російсько-українська війна: повернення історії. – Х.: КСД, 2023. – 400 с.</p> <p>9. Революція Гідності: методичні матеріали. К., 2015. 46 с. https://don.kyivcity.gov.ua/files/2015/11/13/2015_metodichka_r_eviluciya_gidnosti_4.pdf</p> <p>10. Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорізького / [В. М. Горобець та ін.]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. - 351, [16] с. (Історія без цензури).</p> <p>11. Таїрова-Яковлева Т. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини. К., 2018. 184 с.</p> <p>12. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / [Михайло Відейко та ін. ; упоряд. Кирило Галушко]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 351, [16] с. (Історія без цензури).</p> <p>13. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів.– Харків, 2016. – 352 с.</p> <p>14. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи "комуністичного раю" / Заг. ред. Г.Єфіменка; Авт. кол.: Єфіменко Г., Примаченко Я., Юркова О. – Х., 2017. – 352 с. – (Історія без цензури)</p> <p>15. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України.– 4-е вид., перероблене та розшир. – К.: Критика, 2009. – 584с. http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf</p>
Інформаційні ресурси	<p>Інститут історії Національної Академії наук України www.history.org.ua</p> <p>Український інститут національної пам'яті www.memory.gov.ua</p> <p>Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського www.nbuv.gov.ua</p> <p>Бібліотека Львівського державного університету фізичної культури http://repository.ldufk.edu.ua/</p>